

## 15. századi graduále töredéke Kőszegen

Czagány Zsuzsa

(Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet,  
MTA BTK Lendület Digitális Zenei Fragmentológia Kutatócsoport)

2019 őszén, a kőszegi archívumban tett látogatásunk idején került a szemünk elé az alább ismertetett 15. századi kottás pergamentöredék.<sup>1</sup> A 340 mm magas, 245 mm széles, oldalanként 9 szöveg- és kottasort tartalmazó majdnem teljes bifólió<sup>2</sup> egyike azon három graduále-fragmentumnak, amelyekbe Kőszeg város 16-17. századi jegyzőkönyveit kötötték, s amelyek anyakódexeit Sziget Kilián szerint a kőszegi Szent Jakab-templomban használták. 1962-ben kifejtett<sup>3</sup> és 1977-ben megerősített véleménye alapján<sup>4</sup> a graduálék a 15. század elején épült templom liturgikus felszerelésével együtt érkeztek volna városba a század első felében, feltehetően osztrák területről. A töredéken fennmaradt énektételek ugyanis Szigeti szerint a salzburgi és passauai miseforrások szerkezetét és énekbeosztását követik, s ez nem is meglepő, hiszen 1445-től 1482-ig, majd 1491-től 1647-ig Kőszeg osztrák zálogbirtok volt: Habsburg fennhatóság alatt állt Alsó-Ausztria részeként, s ennek megfelelően főtemplomába is Ausztriából érkezhettek a liturgikus könyvek.

A töredék 2. fóliójának rektóján Nádasdy Ferencet, Vas vármegye főispánját megnevező 17. századi bejegyzés olvasható.<sup>5</sup>

A fragmentumot Szigeti idejében, a múlt század hatvanas és hetvenes éveiben még hordozójával, az 1583-1595-ös évek iratait tartalmazó városi jegyzőkönyvvel együtt a Szombathelyi Állami Levéltárban őrizték. Bariska István 1992-ben megjelent tanulmányában már a kőszegi levéltár *lefejtett* töredékeit foglalta jegyzékbe, köztük az immár hordozójától leválasztott, 5-ös és 6-os számok alá sorolt graduále-fragmentumot.<sup>6</sup> Szendrei Janka, aki feltehetően a 80-as évek második felében vette számba a kőszegi kottás töredékanyagot (1981-ben megjelent katalógusában még nem említi),<sup>7</sup> kéziratos jegyzeteiben arra

---

<sup>1</sup> A töredéket – több társával együtt – a kőszegi levéltár vezetője, Söptei Imre szíves engedélyével tanulmányozhattuk. A kutatáson a „Lendület” Digitális Zenei Fragmentológia Kutatócsoport tagjai – Czagány Zsuzsa, Gilányi Gabriella és Szoliva Gábor – vettek részt.

<sup>2</sup> Kőszeg, Magyar Nemzeti Levéltár, Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fióklevéltára, jelzet nélkül.

<sup>3</sup> Szigeti Kilián, „A magyar középkor zenei emlékei Szombathelyen”, in *Vasi Szemle* 16 (1962/2), 64–75.

<sup>4</sup> Szigeti Kilián, Kőszeg város egyházi zenéje, in *A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve (1777–1977)*, Szombathely, 1977, 243–361.

<sup>5</sup> f. 2r: *Franciscus Nádasdi, perpetuus terre Fogaras, ac locumtenens Comitatus Castriferrei*.

<sup>6</sup> Bariska István, „A Kőszegi Levéltár kódextöredékeinek történeti háttéréhez”, in *Vasi Szemle* 46 (1992/4), 537–547.

<sup>7</sup> Szendrei Janka, *A magyar középkor hangjegyes forrásai*. Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez 1. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1981.

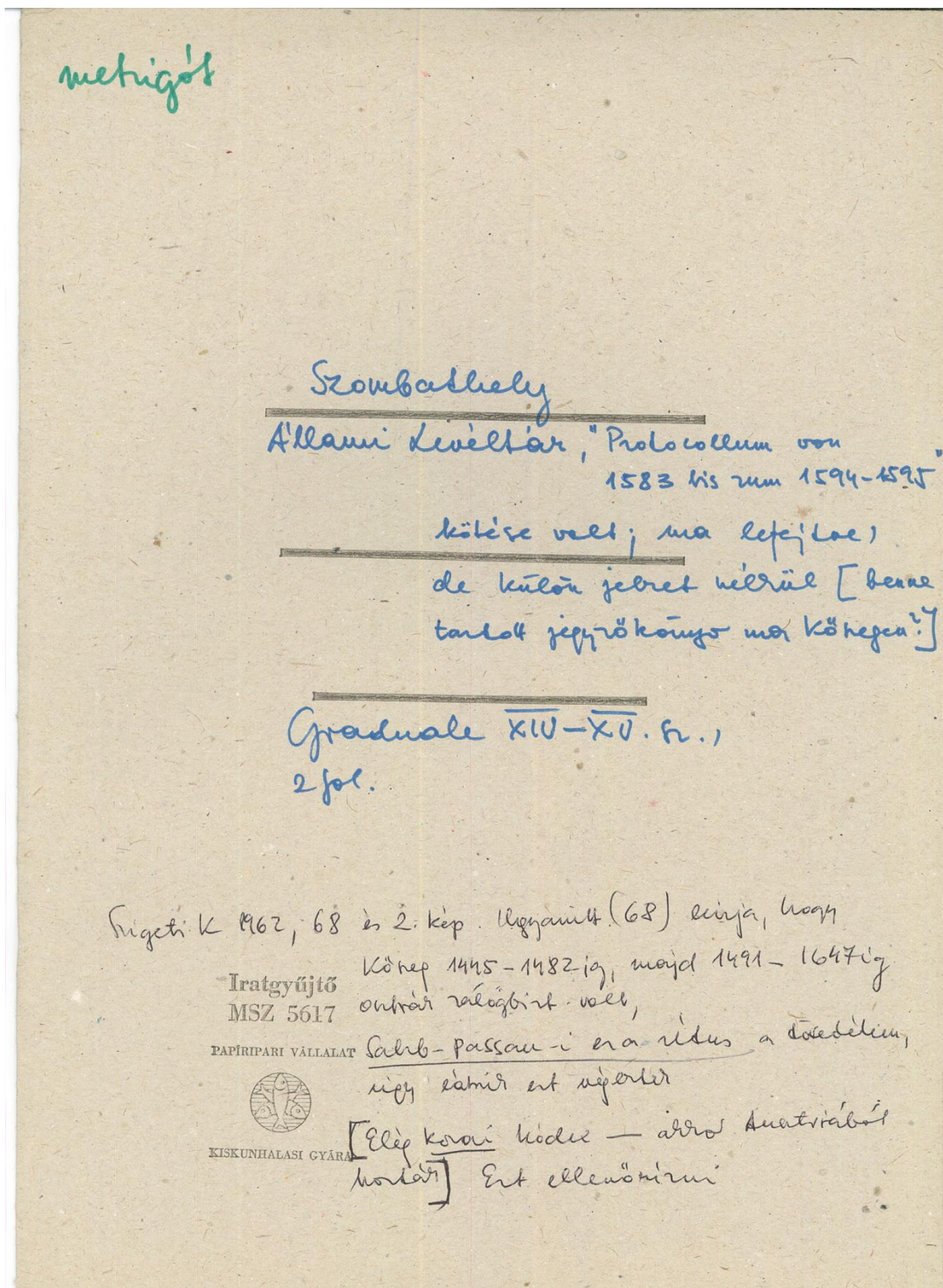
figyelmeztet, hogy a töredéket ugyan lefejtették hordozójáról, külön jelzetet azonban nem kapott, ráadásul a hordozót (a kőszegi jegyzőkönyvet) és a borítójául szolgáló töredéket egymástól elszakítva két külön intézményben helyezték el: a jegyzőkönyvet Kőszegen, a töredéket pedig a Szombathelyi Állami Levéltárban.<sup>8</sup> Kutatásunk idején, 2019. novemberében a töredéket immár a Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára Kőszegi Fióklevéltárában találtuk.

A metzi-német gótikus keveréknotációval írt töredéken az évközi 9. és 10, valamint a 14. és 15. vasárnap miseénekei maradtak fenn, kiegészülve a 11. vasárnap kezdőtételével (f. 1v), illetve a 15. vasárnap után lejegyzett (szeptemberi) kántorböjti szerda introitusával (f. 2v). Mind Szigeti Kilián, mind Szendrei Janka úgy vélte, a misetételek válogatása, elrendezése idegen a középkori magyarországi hagyományoktól. Feltehetően elsősorban az összesen 4 tételből rekonstruálható, Pünkösöd utáni alleluja-sorozatra gondoltak – D9 *Attendite*, D10 *Exsultate Deo + Sumite de psalmum*, D14 *Quoniam Deus*, D15 *Paratum cor* –, mely valóban nem fordul elő a magyar forrásokban, s melynek párhuzamait, ahogy említettük, salzburgi és passauai forrásokban találták meg. Véleményüket a mai gazdagabb forrásismeretre alapozva valamelyest árnyalhatjuk: az alleluják töredékbeli elrendezését a délnémet forrásokon kívül elszórtan néhány cseh és morva kódexben is megtaláljuk: vö. *Missale notatum* s. 13, Rajhrad, Bencés apátság könyvtára R 396, f. 65v–66r és 68r–v,<sup>9</sup>; *Graduale* s. 15, Archív mesta Brna, fond V 2 Svatojakubská knihovna, no. 1, f. 153v–159r.

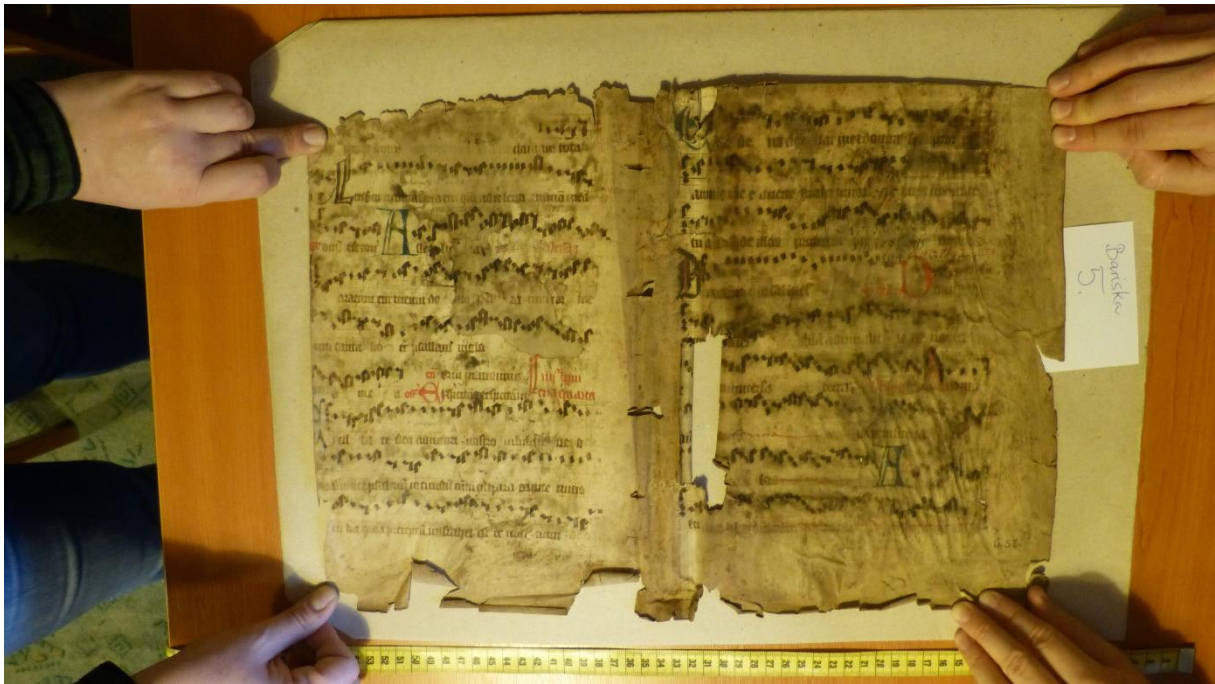
---

<sup>8</sup> Szendrei Janka dossziékba rendezett kéziratos jegyzeteit a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete Régi Zenetörténeti Osztályán elhelyezett ún. *Szendrei-szekerény* őrzi. Digitalizált tartalma elérhető a Régi Zenetörténeti Osztály belső hálózatán.

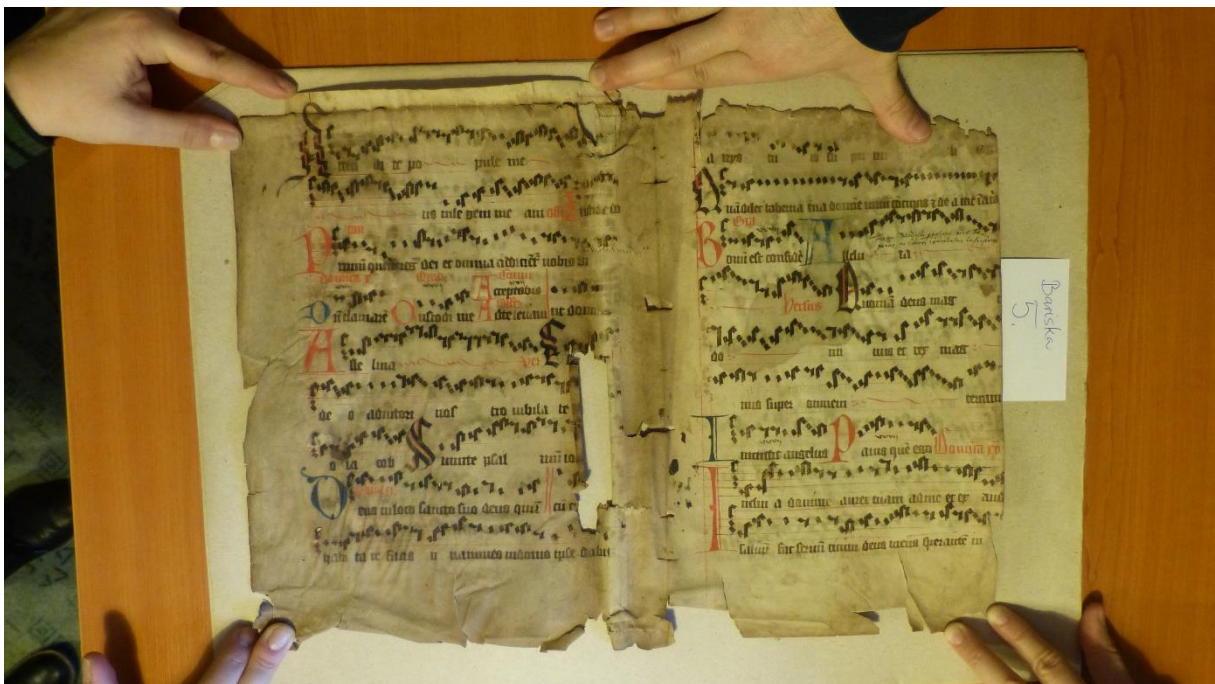
<sup>9</sup> online: <http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?envLang=en#search> (utolsó fölkeresés: 2022. január 28.)



1. ábra. A „Szendrei-szekrény” dossziéjának címlapja Szendrei Janka jegyzeteivel



2. ábra. Kőszegi töredék, f. 2 verso-1 recto



3. ábra. Kőszegi töredék, f. 1 verso-2 recto